

Teatras miesto erdvėje. Kauno ir Minsko teatrų aplinkos planavimo ypatumai

Olga Beresko*¹, Vaida Vaitkutė Eidimtienė²

¹Baltarusijos valstybinio technologijos universiteto Kraštovaizdžio projektavimo ir sodų-parkų įrengimo katedra. Sverdlov g. 13 A, Minskas, Baltarusija. El. paštas brefil@rambler.ru

²Klaipėdos universiteto Architektūros, dailės ir dizaino katedra
Donelaičio a. 5, LT-92144, Klaipėda, Lietuva. El. paštas vevaida@gmail.com

(Gauta 2015 m. sausio mėn.; atiduota spaudai 2015 m. balandžio mėn.; prieiga internete nuo 2015 m. gegužės 04 d.)

Anotacija

Miestų viešosios erdvės vienas svarbiausių urbanistinės struktūros dėmenų, atspindinčių miestų bendruomenės kultūrinį gyvenimą, sociumą. Teatro prieigos – specifinė, gyvybinga, itin dažnai lankoma viešoji erdvė. Tiriamų miestų (Kauno ir Minsko) teatrų skverų erdvės suprojektuotos prestižinėse miestų dalyse bei susietos su reprezentaciniais teatro pastatais. Straipsnyje analizuojamos teatrų aplinkos erdvės, tarpusavyje lyginamos erdvių sukūrimo, organizavimo, smulkiosios architektūros elementų meninio įprasminimo pavyzdžiais.

Reikšminiai žodžiai: viešosios erdvės, skveras, kompozicija, gretimybės.

Abstract

Urban public space is one of the most important components of urban structure, reflecting cultural life of urban community, social consequences. Theatre access area is a specific, viable, particularly frequented by the public space. The spaces of theatre squares of the surveyed cities (Kaunas and Minsk) were designed in prestigious parts of the cities and cohered to representational theatre buildings. The analyzed in the article spaces of theatre environment are compared by examples of the creation of spaces, their organization, and artistic actualization of small architectural elements.

Key words: public space, square, composition, adjacent objects.

Įvadas

Miestų teritorijoje viešoji erdvė dažniausiai traktuojama kaip vienas iš svarbiausių urbanistinės struktūros dėmenų, apimančių neužstatytas (atviras), statinių apribotas (uždaras) ir žaliąsias (kintančias) miesto erdves (Carr, 1992). Kaip atskiras segmentas, tiek užsienio šalyse, tiek Lietuvoje, tokios erdvės nagrinėjamos įvairiais aspektais. Dažniausiai tyrimai vykdomi sociologiniu, kraštovaizdžio, socioekonominiu ir urbanistiniu aspektu.

Viešųjų erdvių sistema lengviausiai atpažįstama tradicinėse – senesnėse – miesto dalyse arba centre. Centre telkiasi daugiausia visuomeninių funkcijų ir tradiciškai čia plėtojamos ir vystomos viešosios erdvės. Jų skaičius centrinėse dalyse yra didžiausias, nepaisant miesto dydžio. Paprastai būtent šios viešosios erdvės ir vietinės jų sistemos labai stipriai veikia (ir tebeveikia) miesto įvaizdį, o nuo tokios funkcinės ir estetinės sistemos kokybės neretai priklauso atskirų, tai sistemai priklausančių viešųjų erdvių gyvybingumas (Grunskis, 2013).

Teatras ir jo aplinka yra neatsiejama miestų viešųjų erdvių dalis, formuojama kultūrinių, istorinių, politinių, socialinių bei ekonominių procesų. Balevičiūtės (2013) teigimu, anksčiau teatras buvo valstybės kulto dalis, vėliau jam buvo priskirti įvairūs reikalavimai, kurie buvo ne tik pramoginiai: teatras savo veikla turėjo mokyti, atspindėti aktualius visuomenės klausimus. Dažnai teatras atliko ir socializacijos, tapatybės įtvirtinimo, lojalumo valstybei arba priešingai – pasipriešinimo sistemai vaidmenį, greta estetinių lūkesčių tenkinimo, šis teatro vaidmuo priklausė nuo kiekvieno laikotarpio socialinių, kultūrinių ir politinių aplinkybių.

Tyrimui buvo pasirinktos Kauno miesto muzikinio teatro ir Minsko Aleksandro skverų erdvės, nes jos įkurtos tuo pat metu, yra panašios funkcinė paskirtimi, sklypų konfigūracija, užimamu plotu. Abu skverai suformuoti centrinėje miesto dalyje. Tyrimo tikslas – atlikti lyginamąją specifinių teatro aplinkos erdvių analizę.

Tyrimų metodika

Atliekant Kauno ir Minsko miestų teatrų skverų erdvių tyrimus, naudotasi mokslinės metodinės literatūros analize. Analizuoti moksliniai straipsniai, kuriuose nagrinėjama viešųjų erdvių paskirtis, jų problemos bei kaita (Gurskis, 2013; Ratti, 2003; Carr, 1992). Vertinant tiriamų objektų aplinką, remtasi miestų viešųjų erdvių transformacijų analize, viešųjų erdvių elementų vertinimo tyrimų rezultatais bei metodikomis (Buivydas, 2011; Kavaliauskas, 2011). Kauno muzikinio teatro įkūrimo istorijos faktai, gretimybių analizė pateikti remiantis D. Strikuliu (2012) ir R. Varsackyte (2007). Lyginamoji specifinių teatro aplinkos erdvių analizė pagal kraštovaizdžio elementų vertinimo metodiką (Kavaliauskas, 2011) buvo atlikta 2014 metų spalio mėnesi. Abu objektai vertinti dviem lygmenimis: kraštovaizdžio tiesioginio jutiminio poveikio dėsniniais bei intelektualinio suvokimo principais. Buvo aptariami smulkiosios architektūros elementų meninio įprasminimo erdvėje klausimai, tiriamų objektų ryšys su gretimybėmis. Miestų teatrų skverų želdynų inventorizaciniai tyrimai atlikti 2014 metų birželio mėnesį pagal A. Navasaičio (2004) metodiką.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Miestų viešosios erdvės yra neatsiejama kultūrinių, istorinių, socialinių, ekonominių procesų dalis. „Tradicinė miesto viešųjų erdvių sistema nuolat kinta: kokybiniu, struktūriniu ir kiekybiniu požiūriu. Nuo senų laikų Lietuvos viešųjų erdvių tipologijoje vyravo įvairios paskirties rinkų aikštės, kurios mieste egzistavo ir kaip specialiosios teritorijos, ir kaip rotušių aplinkos dalys. Miestui plėtojantis ir augant, dauguma tokių erdvių prarado komercinę funkciją ir tapo reprezentacinėmis aikštėmis prie svarbių institucijų ar sakralinių objektų, taip pat jos įgavo skverų ar miesto sodų bruožų“ (Buivydas, 2011).

Tiriamų miestų (Kauno ir Minsko) teatrų skverų erdvės tampriai susietos su reprezentaciniais teatro pastatais. Remiantis C. Ratti (2003), teatro reprezentaciniais pastatams paprastai buvo parenkamos prestižinės, estetiškos, tvarkingos, prieinamos iš visų pusių, lengvai pasiekiamos transportu, vietos. Tiek Kaune, tiek Vilniuje carinės Rusijos imperijos laikais miestai buvo planuojami pagal reguliarių klasicistinių miestų planavimo modelį, dėl to tais laikais statyti teatrai šiuos reikalavimus dažniausiai atitiko (Kavaliauskas, 2011), pavyzdys – Kauno Muzikinis ir Kauno dramos teatrai.

1. Kauno muzikinio teatro istorija. Kauno muzikinis teatras įkurtas carinės Rusijos valdymo laikotarpiu (1795–1915). 1843 metais įsteigus Kauno guberniją, Kaunas tapo Rusijos imperijos šiaurės vakarų dalies centru, prasidėjo urbanistinė miesto plėtra. „Kauno miesto sodas, buvo sumanytas dar 1843 metais, kai tik Rusijos imperatoriaus Nikolajaus I įsakymu buvo įsteigta Kauno gubernija. Tuo metu Kauno naujamiestis dar tik formavosi, gatvelės neturėjo pavadinimų ir miestiečiai dabartinę Laisvės alėją vadino Sadovajos gatve (nuo 1847-ųjų – Nikolajaus prospektu), o sodo vietoje buvo senų kapinių liekanų ir katalikų koplyčia. Verslininkas J. Rudofas iš Kauno valdžios išsinuomojęs miesto sodo dalį, pastatė pastatą, kur buvo rengiami mokami vaidinimai, koncertai, cirko spektakliai. Nuolatinis triukšmas, skandalai kėlė visuomenės nepasitenkinimą. 1872 m. V. Kronebergas rekonstravo miesto sodą – pašalino likusius antkapius, perkirto jį į dvi dalis: akacijų alėją ir tvorelę, taip pat buvo nugriauta čia stovėjusi nenaudojama katalikų koplyčia. 1878 m. J. Rudolfo sutartis su miesto valdžia baigėsi, tačiau jis vis tiek naudojo savo pastatus, kol 1887 m. nutarta ten statyti teatro rūmus (Strikulis, 2012). Teatras buvo suprojektuotas tuometinio gubernijos architekto Ustino Golinevičiaus ir priskirtinas neorenesanso stiliui, kuris dažnas to meto reprezentaciniuose pastatuose. Teatras buvo dviaukštis, turėjo 500 vietų salę ir dvi eiles balkonų, dvi fojė, pagalbines patalpas, ložes gubernatoriui bei tvirtoves komendantui (Kauno muzikinio teatro inf.).

Kadangi teatras buvo pastatytas nekokybiškai, pirmosios rekonstrukcijos pradėtos po pirmojo sezono. Remontai truko iki pat XX a. Vokiečių okupacijos metais (1916 m.) padidinta scena, pakeisti aktorių kambariai. Laikinosios sostinės periodu (1920–1925 m.) valstybės lėšomis teatras rekonstruotas dar kartą (M. Songaila ir V. Dubeneckis, konstruktorius P. Morkūnas) (Kauno muzikinio teatro inf.). Teatro fasadas – neobarokinis su secesijos – *art deco* elementais. Padidinta salė (iki 763 vietų), įrengta trečia balkonų eilė, padaryta vieta orkestrui (Kavaliauskas, 2011).

Kitai rekonstrukcijai 1930–1933 m. vadovavo architektas V. Landsbergis-Žemkalnis. Teatras plėstas į Kęstučio gatvės pusę. Pristatyti dviaukščiai korpusai, kur įkurtos dekoracijų dirbtuvės, sandėliai, siuvykla, paaukštinta scena. Po šios rekonstrukcijos teatras 50 metų naudotas nieko nekeičiant. Tarpukariu keitėsi ir miesto sodas. Pagrindiniai želdynų ir takų išdėstymai, likę iki dabar, buvo suformuoti 1933 m., kartu su teatro rekonstrukcija. Miesto sode buvo pastatyta vasaros scena, kioskai, planuotas statyti vasaros restoranai, miesto sodas buvo aptvertas metaline tvorele. Šie statiniai neišliko. 1980–1984 m. atlikta dar viena teatro pastato rekonstrukcija (archit. K. Žalnierius ir A. Staskevičius). Patobulintas V. Dubeneckio interjeras – dekoras, spalvų gama, panaudoti 8 violetinės spalvos atspalviai, miesto sode įrengtas fontanas, kurį puošė J. Ruzgo skulptūra „Hermis“, vaizduojanti prekybos dievą. 2003 m. iš dalies renovuotas fasadas.

Miesto sodo erdvės mažai kito: pastatyta keletas paminklų, įrengta vaikų žaidimo aikštelė.

2. Kauno muzikinio teatro gretimųjų analizė. Atliekama tiriamo objekto specifinių teatro aplinkos erdvių analizė apima greta esančius pastatus, alėjos, gatvės fragmentus. Šių objektų visuma padeda sukurti tam tikrą nuotaiką, kuri traukia lankytojus (1 lentelė).

1 lentelė. Kauno muzikinio teatro gretimųjų (pagal Varsackytė, 2007)

Table 1. Adjacency of Kaunas Musical Theatre (by Varsackytė, 2007)

Elementai	Laikotarpis	Komentarai
Laisvės alėjos fragmentas	1871 m. (tada – Nikolajaus prospektas), daugybę kartų renovuota, paskutinį kartą renovuota 1982 m.	Laisvės alėja jungia daugybę skirtingo stiliaus pastatų ir kitų architektūros elementų, yra viena populiariausių miesto vietų. Atkarpa ties Muzikinio teatro skvero naudojama įvairiems renginiams, akcijoms. Stiprus vizualinis ryšys su reprezentaciniu Muzikinio teatro pastatu.
Centrinis paštas ir Savivaldybės pastatas	Paštas – 1932, archit. Vizbaras; savivaldybė 1938-1940, archit. A. Funkas, A. Lukošaitis, B. Elsbergas.	Šie funkcionalizmo stiliaus tarpukario pastatai suteikia tiriamai Laisvės alėjos atkarpai monumentalumo, prestižo, kontrastuoja su (geltonos spalvos) išraiškingu Muzikinio teatro pastatu dydžiu bei stilistika.
Vytauto Didžiojo paminklas	Pastatytas 1932 m. Panemunėje, skulpt. V. Grybas, atstatytas 1990 m. Laisvės al., skulpt J. Zikaras.	Atstačius paminklą buvo stipriai diskutuojama dėl naujai parinktos vietos, ideologinio turinio simbolikos ir galimo užsienio šalių susijusių su mūsų istorija svečių konflikto.
„Miesto siena“ ir stiklinis verslo centras I. Kanto g.	Restoranai „Miesto sodas, 2001 m., verslo kompleksas „Bokštai“ Kęstučio ir I. Kanto gatvių sankryžoje – 2008 m., arch. G. Natkevičius.	Šie pastatai patenka į matomumo zoną (žiūrint nuo teatro fasadinio įėjimo). Daugiausia diskusijų sukėlė sprendiniai. Vyrauja dvi nuomonės – viena, jog stikliniai fasadai kontrastuoja su senais pastatais, kita – jog stilistiškai netinkamas sprendimas, darkantis bendrą miesto vaizdą.
Miesto sienos fragmentas ir bokštelis	Siena statyta XVII a. viduryje, pastatyti du bokštai, vienas nugriautas XIX a.	Estetiškas, dera prie parko (natūraliai jį riboja nuo senamiesčio, kaip buvo jo projektavimo metu). Elementas matomas žiemą (kai medžiai be lapų). Daugiaaukštis stiklinio verslo kompleksas vizualiai jį paverčia sunkiai pastebimu.
Lėlių teatro pastatas	1926 m., buvęs kino teatras „Odeon“, arch. J. Salenekas	Tarpukariu statytas pastatas dera ir prie Laisvės alėjos pastatų, Muzikinio teatro, sutvarkytas.
Kęstučio gatvė	1871 m. (anksčiau – Bolšaja Sadovaja).	Judri Kęstučio gatvė yra užpakalinėje Muzikinio teatro fasado pusėje. Šalia įrengta automobilių parkavimo aikštelė.

Vertinant Kauno muzikinio teatro aplinkoje esančias gretimybes galima teigti, kad ne visos jos darniai papildė tarpukario architektūros atmosferą. Dalis jų yra diskutuotinos stilistine prasme, tačiau naudojamos dėl patogumo.

3. Erdvių organizavimas. Muzikinio teatro skveras – kvadrato formos. Reprerentacinis pastatas suprojektuotas pietrytiniame teritorijos kampe. Vykstant renginiams, naudojama šiaurinėje pusėje esanti priekinė dalis, kur dažniausiai įrengiama laikina scena (aikštės funkciją atlieka Laisvės alėjos dalis).

Kauno sodo centrinė dalis yra sukomponuota beveik simetriškai (visiškos simetrijos nepavyko pasiekti dėl nesimetriškos pastato vietos), pagrindinis takas ir šalutiniai takeliai veda nuo Laisvės alėjos iki Muzikinio teatro paradinio įėjimo. Iš šalių taką supa suaugę liepos ir nedideli vejos ploteliai, išdėlioti ritmiškai Laisvės alėjos atžvilgiu. Ritmiškumą ardo greta Laisvės alėjos pastatyta vaikų žaidimo aikštelė, kuri stilistiškai sunkiai įsikomponuoja į tarpukariu suformuotą parko stilių, tačiau yra itin mėgiama vaikų žaidimo vieta.

Rytinę Miesto sodo pusę riboja Laisvės alėjoje esantys pastatai: Lėlių teatro pastatas, tarpukariu pastatyta tvora, už kurios įsikūręs Kauno kamerinis teatras ir gyvenamasis pastatas greta Kęstučio g., pastarojo pirmame aukšte sovietiniai laikais buvo įsikūrusi kavinė.

Vakarinė aikštės pusė yra platesnė, ją riboja pirmiausia Lietuvos antrosios nepriklausomybės laikotarpiu vietoje sovietinio pastato pastatytas stiklinių konstrukcijų restoranas „Miesto sodas“, kurio lauko kavinė, vasaros laikotarpiu, susiaurina parką ir taip suvienodina jo simetriją iš Laisvės alėjos pusės. Dešinėje pusėje reljefas kyla, dėl to žalios vejos plotai atskiriami atraminėmis sienutėmis. Parko riba – būtent Kauno muzikinis teatras, aplink kurį organizuoti perėjimai į Kęstučio gatvę, sukuria patogų priėjimą teatro lankytojams, atvykstantiems bet kuriuo transportu Kęstučio gatve.

Parko želdiniai amžiumi bei rūšine sudėtimi siejasi su Laisvės alėjos želdiniais. Skvere augantys medžiai sukuria menamą vizualinę pertvarą tarp teatro pastato ir alėjos, su kuria jis yra faktiškai sujungtas. Kauno muzikinio teatro teritorija apželdinta gana tankiai, tačiau augalų rūšių naudota nedaug. Daugiausia auga 30–50 metų mažalapės liepos (*Tilia cordata* Mil.), paprastieji kaštonai (*Aesculus hippocastanum* L.), paprastieji klevai (*Acer platanoides* L.). Vejos plotų – nedaug. Greta pagrindinio teatro įėjimo naudojamos keičiamos vienmetės gėlės (pvz. pelargonijomis, begonijomis).

Miesto sode yra keletas paminklų, daugiausia biustai, skirti paminėti įvairiems žymiesiems muzikos pasaulio žmonėms. Pagal proporcijas skulptūriniai elementai (2 lentelė) nekontrastuoja su aplinka, veikia kaip vietos akcentai.

2 lentelė. Paminklai Kauno muzikinio teatro aplinkoje
Table 2. Monuments in Kaunas musical theatre environment

Paminklas	Data	Simbolinė reikšmė
J. Kačinsko memorialinis biustas, skulpt. A. Šlapikas	2007	Dirigentui, kompozitoriui, muzikologui atminti
„Aukos laukas“, skulpt. R. Antinis	2002	R. Kalantos susideginimui atminti
Plastinis akcentas, skulpt. S. Žirgulis	2000	Lietuvos Steigiamojo Seimo 80-osioms metinėms paminėti
A. Kučingio biustas, skulpt. S. Žirgulis	1999	Lietuvos daininkui (bosui) atminti
J. Dambrausko biustas, skulpt. S. Žirgulis	1999	Kompozitoriui atminti
Skulptūra „Gabija“ (prie fontano), skulpt. J. Ruzgas	2005	Vaizduoja ugnies deivę, vietoje pavogtos 1996 m. pastatytos skulptūros „Hermis“, J. Ruzgas.
J. Naujalis paminklinis biustas, skulpt. M. Šnipas	1989	Kompozitoriui atminti

Kiti mažosios architektūros elementai, esantys Kauno muzikinio teatro aplinkoje, priklauso labai skirtingiems laikotarpiais (3 lentelė).

3 lentelė. Mažosios architektūros elementai Kauno muzikinio teatro aplinkoje (pagal Varsackytė, 2007)**Table 3.** Small scale architectural elements in Kaunas musical theatre environment (by Varsackytė, 2007)

Elementai	Laikotarpis	Komentariai
Trinkelės, borteliai	Sovietmetis	Tokie pat, kaip Laisvės alėjoje; jungia Laisvės alėją su sodeliu (kai tuo tarpu apželdinimas skiria), suteikia vieną stilistiką su 1982 m. rekonstruota Laisvės alėja. Tuo laikotarpiu – tai buvo itin modernus projektas: skirtingų formų betono plokštės, sudarančios raštus, buvo unikalios, o arch. A. Paulauskas ir V. Paleckienė už projektą gavo TSRS Ministrų Tarybos premiją.
Suoliukai	Sovietmetis	Mediniu viršumi, be atlošų, nedažyti (autoriai A. Paulauskas ir V. Paleckienė, 1982).
Fontanas	Sovietmetis	1984 m., keturkampių formų, kelių lygių, įdomiai suprojektuotas, tačiau diskutuotina, ar dera prie teatro pastato; nėra labai išsiskiriantis, gamtinių tonų.
Vaikų žaidimo aikštelė	II nepriklausomybė (šiuolaikinis)	Įrengta prieš kelerius metus; nedera prie solidžios architektūros, tačiau įrengta saugiai, ergonomiškai ir džiugina „Miesto sodo“ kavinės klientų vaikus bei Lėlių teatro lankytojus.

Mažosios architektūros elementai Kauno muzikinio teatro aplinkoje, atspindi skirtingus periodus – didžioji jų dalis įrengti sovietmečiu, derinant prie bendros Laisvės alėjos stilistikos.

4. Aleksandro skveras Minske istorija. Miesto vadovo Leopoldo Delpaco iniciatyva skveras buvo įrengtas 1836 m. vietoje Naujojo turgaus ir yra vienas iš seniausių miesto apželdinimo objektų. Jis buvo pavadintas Aleksandro Nevskio garbei, pastarojo koplyčia nuo 1869 m. iki 1930 m. buvo toje vietoje, kurioje dabar yra įėjimas į skverą. Fontanas su skulptūra „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“ pastatytas 1874 m. skirtas pažymėti miesto vandentiekio atidarymo progą. Originalų skulptūros „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“ projektą 1833–1834 m. sukūrė Teodoras Ernstas Kalidas, daręs skulptūras iš metalo. Parodoje Londone 1851 m. už ją autorius gavo medalį ir Anglijos karalienės užsakymą išlieti tokią pačią skulptūrą. Šios žymios skulptūros kopijos stovi Berlyne, Vroclave, Glivicuose, Chžyve, daugelyje Silezijos miestų, karališkajame parke Varšuvoje (Vilnuve) (10).

1890 m. pietinėje skvero dalyje buvo atidarytas Minsko gubernijos teatras, pastatytas pagal K. Kozlovskio ir K. Uvedenskovo projektą – tai pirmas nuolat veikiantis baltarusių teatras. Pervadintas baltarusių literatūros klasiko poeto Jankos Kupalo garbei, šiuo metu jis vadinasi Nacionalinis akademinis Jankos Kupalo teatras (Wikimaria. Александровский..., 2013).

5. Minsko teatras gretimybių analizė. Tiriama teritorija yra tarp Kupalo ir Spalio metro stočių. Iš visų pusių apsuptas gatvių: Nepriklausomybės prospekto – vienos iš pagrindinių Minsko miesto gatvių, taip pat Karlo Markso, Engelso ir Raudonosios armijos gatvių. Miesto planas aprašytas 4-oje lentelėje.

4 lentelė. Aleksandro skvero Minske gretimybės**Table 4.** Adjacency of Alexander Square in Minsk

Dalys	Laikotarpis	Pastabos
1	2	3
Nepriklausomybės prospekto fragmentas	Atkurtas pokario laikotarpiu, bendras stilius – „stalininis imperinis“. Kryptis apytikriai sutampa su prieškarinio Minsko pagrindinės gatvės kryptimi.	Pagrindinė miesto gatvė. Centrinė prospekto dalis atkurta pokario laikotarpiu, realizuotas bendras stilistinis sprendimas, bet nuo tų laikų atskiros dalys daug kartų buvo rekonstruojamos, kai kuriose vietose buvo statomi įvairių stilių pastatai. Skvero teritorija yra aukščiau prospekto ir nuo jo atskirta atramine sienele ir tribūna. Tokiu būdu skveras vizualiai atskirtas nuo prospekto.
Spalio aikštė	Aikštė buvo projektuojama ir rengiama 1949–1950 m.	Didelė atvira erdvė, joje yra Respublikos rūmai ir Profsąjungų rūmai – labai skirtingo stiliaus pastatai. Aikštės viduryje pastatytas ženklas „Nulinis kilometras“.

4 lentelės tęsinys

1	2	3
Centrinis karininkų namas	Pastatas pastatytas 1939 m.	Monumentalus betoninis pastatas, kurio paradinis fasadas nukreiptas į Aleksandro skverą. Priešais pastato įėjimą yra vienas iš įėjimų į metro. Pastatas funkcionuoja kaip visuomeninis kultūros ir sporto centras.
Paminklas pirmajam tankui, įvažiavusiam į miestą, išlaisvinant Minską 1944 m.	1949 m.	Pavaizduotas tankas T-34, stovintis ant pjeđestalo. Iškart už jo reljefas staigiai žemėja upės kryptimi, tai suteikia paminklui didesnę dinamiškumą įspūdį.
Baltarusijos Respublikos prezidento administracija	Pastatas statytas dėl BKP CK CK KGB 1939–1941 m., baigtas 1947 m.	Pastatas stovi plačios apželdintos dalies viduryje, kurioje nėra medžių, tik apkarpyta gyvatvorė ir veja – tai vizualiai atitolina pastatą ir tarsi atskiria nuo sąveikos su aplinkiniais objektais. Papildomai atskirti nuo skvero padeda neplati gatvė ir lieta ketaus tvora, kuria aptvertas skveras.
Jankos Kupalo nacionalinis akademinis teatras	1890 m. 2013 m. atidarytas po rekonstrukcijos	Pastatas yra pietinėje skvero dalyje, bet neužima centrinės pozicijos. Pagrindinis fasadas nukreiptas į K. Markso ir Engelso gatvių sankryžą. Stovi aikštelėje, sujungtoje su vienu iš įėjimų į skverą, takeliais ji sujungta su centrine skvero aikšte ir šalia Engelso gatvės esančia alėja.
Engelso gatvės gyvenamieji namai	Paskutinė plėtra	Atrodo estetiškai, „stalininio imperinio“ stiliaus, dera prie prospekto stiliaus, nuo skvero atskirta važiuojamoji dalis ir paties skvero konstrukcijos elementai: tvora ir alėja su atraminėmis sienelėmis.

6. Erdvių organizavimas. Aleksandro skveras yra keturkampio formos. Teritorija aptverta iš visų pusių, įėjimai išdėstyti kampuose, visi įėjimai vienodos reikšmės. Planas įgyvendintas sumaišius skirtingus stilius (peizažo stiliaus planas – takų ir takelių tinklas apželdintas medžiais ir krūmais). Skvero centrą žymi fontanas su skulptūra „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“. Fontanas yra apskritimo formos aikštelėje, nuo kurios kaip spinduliai driekiasi alėjos. Takeliai išdėstyti atsižvelgiant į skvero perimetrą, jie funkcionuoja kaip pagrindiniai pėsčiųjų takai. Takeliai iškloti tamsiai raudonomis plytelėmis.

Didžioji dalis skvero medžių rūšių yra gana atsparios nepalankioms miesto sąlygoms. Tai paprastasis klevas (*Acer platanoides* L.), balzaminė tuopa (*Populus balsamifera* L.), mažalapė liepa (*Tilia cordata* Mil.), karpotasis beržas (*Betula pendula* Roth.), paprastasis uosis (*Fraxinus excelsior* L.), paprastoji vinkšna (*Ulmus laevis* Pall.), totorinis klevas (*Acer tataricum* L.). Įėjimus į skverą išryškina gėlių lysvės ir kampinės trikampės klombos, kuriose sodinamos vienmetės gėlės ir dekoratyviniai lapiniai augalai, daugiausia sidabrinės – vyšninės spalvos. Įdomus šalia teatro esantis daugiaeilis gėlynas.

Nedidelė memorialinė zona yra skvere šalia įėjimo į jį nuo Nepriklausomybės prospekto pusės. 1979 m. buvo įrengta juodojo marmuro memorialinė lenta žyminti vietą, kur per Antrąjį pasaulinį karą fašistai pakorė Minsko pagrindinio karių (5 lentelė) (Strikulis, 2012).

5 lentelė. Paminklai Aleksandro skvere
Table 5. Monuments in Alexander Square

Paminklas / skulptūra	Data	Simbolinė reikšmė
„Berniukas, žaidžiantis su gulbe“, T. Kalidas	1874	Fontanas pastatytas paminėti Minsko miesto vandentiekio atidarymo progą.
Memorialinė lenta iš juodojo marmuro	1979	Skirtas atminti Minsko pagrindininkams, šioje vietoje pakartiems per Antrąjį pasaulinį karą.

Skulptūrinių elementų nedaug. Skulptūra „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“ apžvelgiamas iš visų pusių, atlieka akcento vaidmenį.

Nuo Nepriklausomybės prospekto pusės gerai matoma paradinė baliustrada iš dekoratyvinio ir paprasto raudonos spalvos granito (naudojama kaip tribūna šeštajame 20 amžiaus dešimtmetyje). Dabar ji papuošta vazomis su vienmetėmis gėlėmis. Lieta ketaus tvora su penkiakampių žvaigždžių formomis apskritimuose įrengta šalia K. Markso ir Raudonosios armijos gatvių.

Įdomus sprendimas buvo alėjoje, greta Engelso gatvės, įrengti nedūžtančius kamuolio pavidalo žibintus, kurie pritvirtinti ant stilizuotų skaldytų akmenų tvorų. Mažos architektūrinės formos ir elementai Aleksandro skvere, apibūdinti 6-oje lentelėje.

6 lentelė. Mažosios architektūros elementai Aleksandro skvere
Table 6. Small scale architectural elements in Alexander Square

Dalys	Laikotarpis	Pastabos
Apvadai, atraminės sienelės	Šiuolaikinis laikotarpis	Dėl tamsiai raudona spalva dekoruoto akmens, iš aplinkos labai išsiskiria ir dėl medžiagos, ir dėl stiliaus. Atraminės sienelės ne aukštesnės nei 0,5–1 m., daugiausia atlieka erdvės ribojimo funkciją.
Tvora	Pokarinis laikotarpis Sovietinis laikotarpis (5 ir 6-asis dešimtmečiai)	Lieta ketaus tvora su penkiakampių žvaigždžių pavidalo formomis. Įrengta Karininkų namų ir Prezidento administracijos pusėje. Baliustrada iš rožinio granito. Įrengta Nepriklausomybės prospekto pusėje.
Grindinys	Šiuolaikinis laikotarpis	Mažų matmenų tamsiai raudonos spalvos plytelės.
Suoliukai	Šiuolaikinis laikotarpis	Mediniai, be atlošų, harmoningai priderinti prie aplinkos. Centrinėje apskrityje aikštelėje – medinių grindų pavidalo suoliukai ant atraminės sienelės.
Fontanas	Sovietinis laikotarpis	Apskritas baseinas su žemu bortu iš tamsiai raudono granito. Centre įrengta skulptūra „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“. Tai skvero kompozicijos centras. Įrengtas pirmojo miesto fontano vietoje.
Tribūna	1957 m.	Iš tamsiai raudono granito, aukščiau gretimo Nepriklausomybės prospekto lygio.
Stacionarūs gėlynai ant atraminės sienelės Nepriklausomybės prospekto pusėje	Sovietinis laikotarpis	Dubens pavidalo, iš tamsiai raudono granito, klasikinio stiliaus. Juose sodinamos vienmetės gėlės.
Stacionarūs gėlynai	Šiuolaikinis laikotarpis	Apvalūs, iš šviesaus betono, stacionarūs. Įrengti centrinėje aikštelėje.
Šviestuvai	Šiuolaikinis laikotarpis Sovietinis laikotarpis, 5-asis dešimtmetis	Kamuolio pavidalo, skvero teritorijoje įrengti po vieną, įmontuoti į atraminę sienelę alėjoje greta Engelso gatvės. Masyvūs, imperinio stiliaus, kandeliabrų pavidalo. Yra greta vieno iš įėjimų Nepriklausomybės prospekto pusėje.

Teatrų aplinkos įvertinimas. Formuojant teatro aplinką, naudojami tie patys principai, kaip ir formuojant bet kokį kraštovaizdį (Kavaliauskas, 2011). Paprastai skiriami du kraštovaizdžio elementų formavimo lygmenys: žemesnysis ir aukštesnysis. Žemesnysis remiasi kraštovaizdžio tiesioginio jutiminio poveikio dėsniniais, kurie išreiškia kraštovaizdžio elementų žmogui sukiamas emocines reakcijas (proporcijos, mastelis, ritmas, pusiausvyra, spalvinė dermė). Aukštesnysis remiasi intelektiniu suvokimu, padedančiu komponuoti tikslingai (kompozicijos idėja, kompoziciniu principu, kompozicijos centrais ir ašimis, kompozicijos scenarijais). Remiantis šiais kriterijais vertinama teatrų aplinka (7 lentelė) bei jos sukiamas emocinis poveikis.

7 lentelė. Kauno miesto sodų ir Minsko Aleksandro skvero aplinkos įvertinimas
Table 7. Environmental assessment of Kaunas city Garden and Alexander Square in Minsk

Kriterijai	Kauno įvertinimas	Minsko įvertinimas
Proporcijos	Kauno Muzikinio teatro aplinkos proporcijos ir aukščiau harmoningi – greta nėra žymiai stambesnių dėmesį nukreipiančių objektų.	Aleksandro skvero proporcija ir aukštis pakankamai suderinti.
Mastelis	Kadangi Muzikinis teatras yra miesto centre, kur gana tankus užstatymas, teatro aplinka suvokiama kaip didelė apželdinta aikštė, kas sukuria didingumo įspūdį.	Yra miesto centre, aukštesnių pastatų šalia nėra. Skveras – apželdinta aikštė prestižinėje vietoje, pakelta aukščiau Nepriklausomybės prospekto lygio, kas sukuria didingumo įspūdį.
Ritmas	Žvelgiant iš Laisvės alėjos pusės, 3 takai į Teatro pusę išdėlioti ritmingai. Einant link teatro, takų ritmingumas išnyksta, tačiau netolygų ritmą aplinkai suteikia muzikų biustai, medžiai, aplinka – sutvarkyta, nenuobodi.	Ritmas įžvelgiamas skvero plane – įstriži takeliai, kertantys centrinę apskritą aikštėlę. Taip pat judant takeliais ritmą sudaro žibintų ir suoliukų išdėstymas. Ritmiškai suprojektuota alėja šalia Engelso gatvės. Ritmą greta prospekto suteikia stacionarus gėlynai.
Pusiausvyra	Išlaikyta pusiausvyra tarp aktyvaus ir pasyvaus poveikio formų, griežtų formų fontanas ir ramūs, žemi, lenktų linijų suoleliai bei apsauginiai borteliai, aktyvios geltonos spalvos fasadas ir didelis kiekis žalios lapijos bei neutralūs mažosios architektūros elementai.	Pusiausvyra tarp aktyvių ir pasyvių daiktų formų išlaikyta – gana aktyvi skvero spalvų gama ir labai griežtų geometrinių formų takelių tinklas, ramios, žemos atraminių sienelių ir suoliukų linijos, daug žalumos, neutralios spalvos fasadas.
Spalvų dermė	Pagal Osvaldo šabloną, geltona (teatro fasado) ir žalia (žolės, lapijos) spalvos yra gretimos, nesudaro kontrasto, dera tarpusavyje. Stiprių spalvinių akcentų teatro aplinkoje nėra, vyrauja neutralios pilkos – juodos betono, medžių kamienų spalvos.	Raudona spalva (grindinio, atraminių sienelių, kitų MAF (mažų architektūrinių formų), taip pat ir gėlynų) ir žalia spalva (žolės, lapų) sudaro harmoningą kontrastuojančią porą. Kontrastas sušvelninamas tamsiai raudonu MAF tonu, rusvai gelsva teatro fasado spalva, gėlynuose esančia pilka ir sidabrine spalva. Ryškesnių spalvinių akcentų skvere nėra.
Kompozicijos idėja	Muzikinio teatro aplinka yra dalinai atskirta judrios Laisvės alėjos Miesto Sodu. Riba nėra griežta, išlaikyta tam tikra harmonija ir visumos vienovė (dekoras, plytelės).	Skvero teritorija turi būti vertinama kaip rami vieta poilsiui ir pasivaikščiojimams, ryškiai išsiskirianti triukšmingame miesto centre, su užuomina apie šios vietos istoriją. Tokiu būdu teatro pastatas griežtai atsiskiriamas nuo prospekto, išlaikydamas nuosavą erdvę.
Kompozicijos principas	Taikomas subordinacijos principas – aikštė ir didžioji dalis jos aplinkos priklauso tam pačiam istoriniam laikotarpiui, aplinka nėra aktyvi (išskyrus naujus stiklinius pastatus ir vaikų žaidimo aikštėlę).	Skveras kontrastuoja su aplinka, iš visų pusių ryškiai atskirtas tvoromis, taip pat vizualiai – aikštės spalvinė gama aktyvesnė nei supanti aplinka. Teatro pastato architektūra labiau atitinka ankstesnį periodą nei aplinkiniai pastatai.
Kompozicijos centras ir ašys	Centras – Muziejaus pastatas. Ašys – Nuo Sapiegos g. iki Teatro paradinio įėjimo, taip pat įstrižai nuo restorano „Miesto sodas“ iki paradinio įėjimo.	Centras – apskrita aikštelė su fontanu. Ašys – įstrižai takeliai, kertantys centrinę aikštėlę, atlieka pagrindinių pėsčiųjų takų funkciją.
Kompozicijos planas	Kompozicijos scenarijus – įvesti žmogų iš skubančios komercinės aplinkos, įmonių, parduotuvių pilnos gatvės į muzikos pasaulį. Einant pirmiausia praeinami seni medžiai, tada ramūs ir neįkyrios formos fontanas, muzikų biustai, gėlynai ir Teatro pastatas. Scenarijui kiek kliudo vaikų žaidimo aikštelė, kadangi prarandamas didingumo, istoriškumo įspūdis.	Kompozicijos planas – išvesti žmogų iš triukšmingos urbanistinės aplinkos ir pasiūlyti „kitą pasaulį“, galbūt kitą laiką. Iš visų pusių skveras apsuptas tvora, prie įėjimo iš bet kurios pusės, išskyrus teatro, iš karto patenki po senų medžių karūnomis, o kelio viduryje atsiduriama prie fontano su visiškai mūsų kultūrai ir laikui nebūdingu siužetu – tai mažo meninio pasaulio centras.

Miesto viešųjų erdvių nuotaiką kuria žmonės, todėl gyvybingumas priklauso nuo lankomumo. Teatras yra ten pat, kur ir buvo suplanuotas, apsuptas tos pačios epochos pastatų, aplinka pakankamai harmoninga (8 lentelė), o kompozicijos planas išpildomas kokybiškai. Tačiau kai kurie šiuolaikiniai elementai nedera prie bendros aplinkos, blogina jos estetiką, bet nemažina viešosios daugiafunkcės erdvės gyvybingumo.

8 lentelė. Kauno miesto sodo ir Minsko Aleksandro skvero vizualinis aplinkos palyginimas
Table 8. Environmental visual comparison of Kaunas city Garden and Minsk Alexander Square

			
Muzikinio teatro skveras	Reprezentacinis teatro pastatas	Fontanas	Vidaus erdvės
			
Aleksandro skveras	Reprezentacinis teatro pastatas	Fontanas	Vidaus erdvės

Aleksandro skvero teritorija tam tikrais aspektais kontrastuoja su šiek tiek eklektiška aplinka, jo erdvė laikoma savarankiška. Tačiau per šią teritoriją eina keletas aktyviai naudojamų pėsčiųjų takų, ši funkcija veikia sėkmingai. Paties skvero viduje – harmoninga aplinka, sukurianti ypatingą nuotaiką, su šiek tiek teatrališku efektu, leidžiančiu trumpam atitrūkti nuo triukšmingo miesto centro.

Išvados

1. Tiriamos Kauno ir Minsko teatrų aplinkos erdvės susiformavo praktiškai tuo pat metu XIX amžiaus antroje pusėje. Objektai panašūs pagal padėtį miesto plane, sklypo formą, plotą, teatrui įsikūrę istoriniuose pastatuose. Gretimų ribose apsupti daugiausia socialinės ir kultūrinės paskirties objektų.
2. Naudojami panašūs mažosios architektūros elementai: skulptūros, fontanai, atraminės sienelės, suoliukai, apvadai. Pagrindinis skirtumas, jog visi esami skulptūriniai elementai Kauno muzikinio sodo erdvėje yra giliai įprasminti (skirti muzikams, istoriniams įvykiams atminti). Aleksandro skvero centre esanti skulptūra „Berniukas, žaidžiantis su gulbe“ atlieka tik dekoratyvaus akcento vaidmenį. Medžių rūšinė sudėtis abiejuose skveruose labai panaši. To priežastis – sovietmečiu masiškai naudojamas tas pats miestų želdinių asortimentas.
3. Kauno miesto sodo kompozicijos charakteris ramus, gretimbėse esantys objektai priklauso tam pačiam istoriniam periodui, supanti aplinka nėra aktyvi. Aleksandro skveras kontrastuoja su aplinka, tai pabrėžiama mažosios architektūros elementais, formomis, spalvomis. Kompoziciniai erdvių scenarijai taip pat šiek tiek skirtingi. Kauno miesto sode sukuriama laipsniškas sklandus perėjimas iš miesto aplinkos į teatro pastatą, o Aleksandro skvere žmogus (tarsi) iškart įžengia į „kitą pasaulį“.

4. Miesto viešųjų erdvių nuotaiką kuria žmonės, todėl gyvybingumas tiesiogiai priklauso nuo lankomumo. Atlikus Kauno ir Minsko teatrų skverų esamos situacijos analizę tampa aišku, jog abi erdvės gyvybingos, estetiškos daugiavercės, veikia kaip teatro prieigos, trumpalaikio poilsio, vaikų žaidimų, įvairių renginių vietos. Pastarosios yra mėgiamos, nuolat lankomos miestiečių ir miesto svečių. Aleksandro skveras naudojamas ir kaip tranzitinė erdvė. Abu tirti objektai yra svarbi miesto viešųjų erdvių dalis, atitinka savo funkcijas, visiškai tenkina šių dienų lankytojų poreikius.

Literatūra

1. Balevičiūtės R. Šiuolaikinio teatro pridėtinė vertė: kam šiandien reikalingas teatras? Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: file:///D:/0_Internet%20downloads/abstractsfinal.pdf
2. Buivydas R. *Viešųjų erdvių transformacija Lietuvos miestuose*. Nr. 66. Vilnius, 2011. P. 132–141.
3. Carr S., Francis M., Rivlin G., Stone A.A. *M. Public Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
4. Govorim. Александровский сквер. 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://govorim.by>
5. Grunskis T. *Acta academta e artium vilnensis. Miesto viešųjų erdvių sistemos samprata ir formavimo modeliai*. Vilnius: VDA architektūros katedra, 2013. P. 71.
6. Kavaliauskas P. *Kraštovaizdžio samprata ir planavimas*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2011.
7. Minsk вики. Александровский сквер. 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://ru.eminsk.wikia.com>
8. Navasaitis M. *Dendrologija*. Vilnius, 2004. P.
9. Ratti C., Raydan D., Steamers K. Building for and environmental performance: archetypes, analysis and an arid climate. *Energy and Buildings*. No. 35, 2003. P 49–59.
10. Strikulis D. Kaip kūrėsi Kauno miesto teatras. 2012 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.satnai.lt/2012/01/20/kaip-kuresi-kauno-miesto-teatras/>
11. Varsackytė R. Kauno miesto istorinė apžvalga. 2007 [interaktyvus]. Prieiga per internetą http://datos.kvb.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=81
12. Wikimapia. Александровский сквер. 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://minsk-old-new.com>

Theatre in Urban Space. Kaunas and Minsk Theatre Environment, an Important Part of City Public Space System

(Received in January, 2015; Accepted in April, 2015; Available Online from 4th of May, 2015)

Summary

Theatre and its environment is an integral part of urban public space. The aim of the study is to perform comparative analysis of specific (Kaunas and Minsk) theatre environment spaces, to discuss the issues of artistic spatial meaning of small-scale architectural elements, to investigate the relationship of the studied objects with the adjacent ones. The squares of both Kaunas city Musical Theatre and Alexander's Square in Minsk are designed in the central part of town, both have an abundance of social and cultural objects in the neighborhood. Both objects were established in the second half of the 19th century, and continue their activities in historic buildings in the same place. Species composition of trees growing in the squares is also similar.

Both studied public spaces are viable, multifunctional and attractive, are often used, not only before theatrical performances, but also as places of a short rest, for various local events, being preferred and regularly visited by the citizens and guests.

In the analyzed examples the ideological content and installation materials of the used small-scale architectural elements are different. The largest differences are observed comparing composition scenarios of the routes of theatre visitors. In the case of Kaunas, a gradual smooth transition from urban environment to the theatre building was planned. The square and its surroundings belong to the same historical period, the surrounding environment is not active. In Minsk visitors within a few minutes fall from one era of architectural styles into the other, contrast the volumes of neighboring objects, their colours.